

Úvod a počátky vyšetření

- Zrak je **dominantním smyslem (80 – 90%** informačních podnětů)
- Pokud je toto spojení úplně nebo částečně nefunkční, projeví se to značným omezením až po úplnou ztrátu mnoha základních schopností.
- Člověk ke svému životu potřebuje:
 - orientaci a pohyb v prostoru
 - komunikaci
 - studium, zaměstnání
 - koníčky a záliby
 - každodenní péči o sebe, blízké a o domácnost
 - čtení, psaní a zpracování informací.

- Při ztrátě zraku existuje určitá schopnost jej nahradit jinými smysly, tato se **s rostoucím věkem snižuje** a vždy se jedná jen o schopnost částečnou.
- (u dětí dochází k rychlejšímu a širšímu vývoji ostatních smyslů, které chybějící zrak kompenzují)
- **kompensační pomůcky** u zrakově postižených lidí hrají velmi významnou roli, lidé s těžkou zrakovou dysfunkcí se bez nich neobejdou a díky rozvoji informačních technologií oblast kompenzačních pomůcek zaznamenává bouřlivý rozvoj
- Je proto nutné si co nejvíce pomůcek vyzkoušet, pochopit k čemu slouží, jak se s nimi pracuje a co je možné od nich očekávat, a to již před jejich pořízením

Postup vyšetření

Anamnéza – osobní, oční, pracovní, motorické, psychosomatické schopnosti pacienta

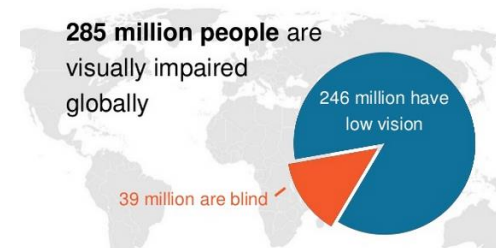
Refrakce - objektivní i subjektivní zjištění visu, zhodnocení visu pro možnou binokulární korekci

Zjišťování **potřeb pacienta** - jeho představy o pomůcce a o činnosti, kterou bude vykonávat

Důležité je také **zkontrolovat oftalmologické diagnózy** pacienta a jeho léčbu (lékaři)

Situace s postižením zraku ve světě

- WHO odhaduje, že 1,3 miliardy lidí na světě žije s určitou formou zrakové nedostatečnosti.

- V roce 2010 bylo 285 milionů lidí se zrakovým postižením, z nichž 39 milionů bylo slepých.

- Lidé starší 50 let tvoří 82% všech nevidomých. (90 % slepých jedinců se nachází v rozvojových zemích)

- **Ve světě žijí 2 miliony slepých dětí (rozvinuté země 3 - 5 slepých dětí na 10 000, rozvojové 10 – 15)**

Nejvíce slepých je v Africe – 1%, Evropa a Amerika 0,3%.

- výskyt slepoty v ČR – 0,2% obyvatel

Situace s postižením zraku ve světě

Celosvětově je míra zrakového postižení větší u žen než u mužů (na jednoho muže v kategorii slepoty připadají v průměru 2 ženy se stejným zrakovým postižením).

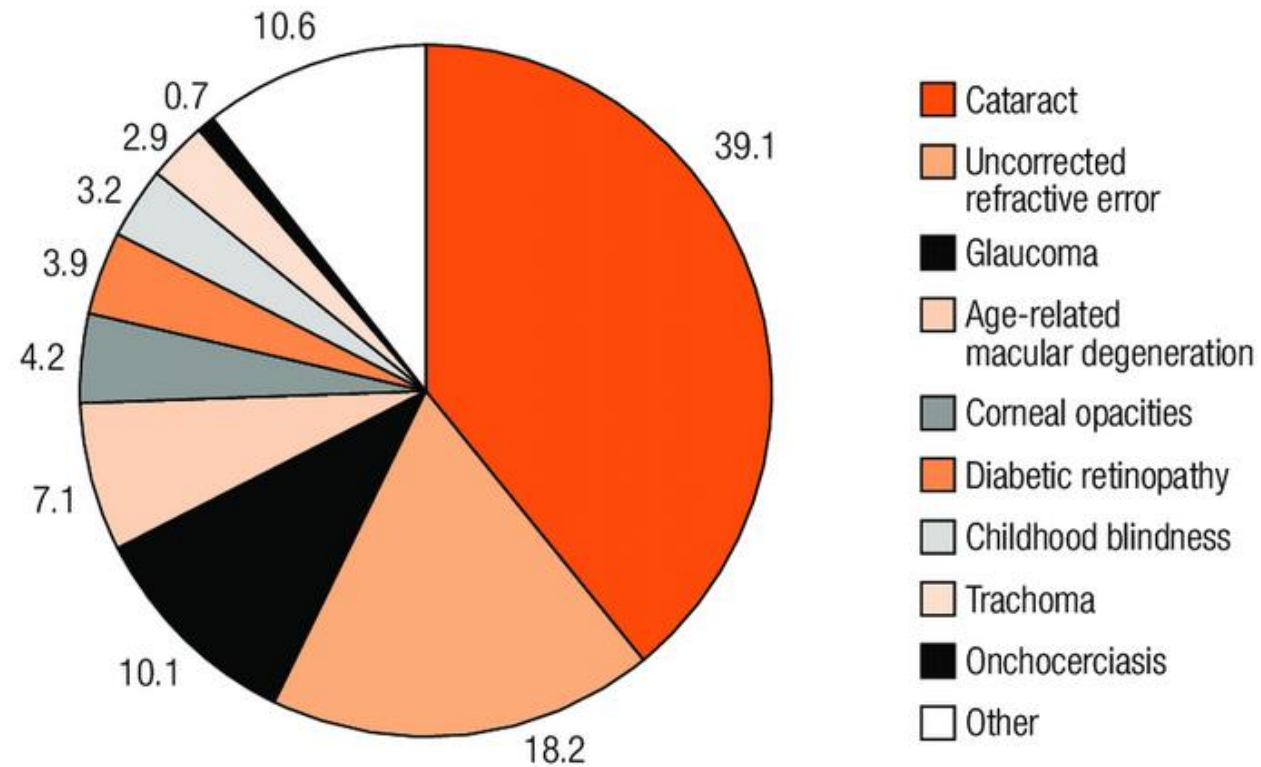
Při srovnání absolutních počtů slepých mužů a žen ve světě – představují ženy 65%.

Počty zrakově postižených osob ve světě

	Afrika	Amerika	Střední východ	Evropa	Jihovýchodní Asie	Západní Tichomoří
populace (v milionech)	672,238	852,551	502,823	877,886	1590,832	1717,536
průměrná prevalence slepoty	1,0	0,3	0,8	0,3	0,7	0,6
počet slepých osob (v milionech)	6,782	2,419	4,026	2,732	11,587	9,319
celkový počet osob se zrakovým postižením (v milionech)	26,778	15,535	16,469	15,521	45,083	41,793

Slepota ve světě – dle WHO

Příčiny slepoty

- **Příčiny slepoty** jsou odlišné ve vyspělých a v rozvojových zemích:
- rozvojové země - katarakta, refrakční vady, afakie, amblyopie, trachom, onchocerkóza
- vyspělé země – VPMD, diabetická retinopatie, glaukom, amotio retinae, úrazy
- V rozvojových zemích je nejčastější příčinou slepoty **katarakta**.
- Ve vyspělých zemích je nejčastější příčinou **VPMD** – vzhledem k růstu průměrného věku
 - nárůst lidí 50 – 60 let = 1,5%, nad 75 let 35%

Zrakové postižení u dětí

- Dětství je z hlediska možného očního postižení nejrizikovější období
- Dle epidemiologických studií je zřejmé, že příčiny zrakového postižení se v různých částech světa liší

Dětská slepota – příčiny:

- rohovkové jizvy způsobené nedostatkem vitamínu A - po spalničkách a zarděnkách, vrozená katarakta a glaukom, retinopatie nedonošených a nekorigované refrakční vady, geneticky podmíněná oční onemocnění (Leberova amaurosa)
- Katarakta je nejčastější příčina (u nás screening hned v porodnici)

Zrakové postižení u dětí

Intrauterinní rizikové faktory:

- působení léků
- užívání drog (kokain...)
- radiace
- chemické látky (rtuť, tetracyklin...)
- metabolická onemocnění matky
- infekční nemoci matky (spalničky, zarděnky...), toxoplazmóza

- fetální alkoholový syndrom...

Příčiny trvalého postižení vidění

- Ke snížení zrakové ostrosti mohou vést **vrozené i získané choroby**, které postihují optická média, porušují funkci sítnice nebo některého úseku zrakové dráhy.
- Základní rozdělení očních chorob dle etiologie je na vady: **vrozené a získané**.

Vrozené vady

např. albinismus, aniridie, Marfanův syndrom, kolobomy duhovky, cévnatky a zřakového nervu, nystagmus, retinopatie nedonošených a retrolentární fibroplazie, keratokonus, poruchy barvocitu, refrakční vady (myopie, hypermetropie, astigmatismus), pigmentová a jiné vrozené degenerace sítnice a makuly, atd.

Získané vady

např. postižení rohovky (záněty, degenerace, úrazy),
sítnice (senilní makulární degenerace, myopická makulární degenerace a
diabetická makulopatie a retinopatie, glaukom, katarakta, odchlípení
sítnice – amoce, záněty sítnice, následky úrazů a otrav

- Celá řada vrozených i získaných očních chorob vede ke značnému **snížení zrakové ostrosti**
- Postižení má často stacionární, ale většinou **progredující** charakter
- Pokud není možno tato onemocnění zlepšit **konzervativní** ani **chirurgickou léčbou**, jsou pacienti odesíláni očními lékaři k odborníkům erudovaným v oborech optika a optometrie k **vyzkoušení, zacvičení a zhotovení speciálních optických pomůcek**

- V mnoha případech je toto poslední a jediná možnost jak aspoň **částečně zrakově rehabilitovat** postiženého a jak se pokusit o zařazení do běžného života
- Dále jsou zvětšovací pomůcky často využívány v **profesích**, kde je potřeba detailního zvětšení pro provedení pracovního úkonu (chirurgové, restaurátoři, jemní mechanici, elektrotechnici, malíři a kriminalisté, ale i u některých koníčků např. filatelisté)

Klasifikace zrakově postižených

Podle výsledků oftalmologického vyšetření je možno zrakově postiženého člověka zařadit do některé z 5 kategorií zrakového postižení - podle hodnocení zrakové ostrosti a rozsahu koncentrického zúžení zorného pole:

kategorie 1: střední slabozrakost

kategorie 2: silná slabozrakost

kategorie 3: těžce slabý zrak

kategorie 4: praktická nevidomost

kategorie 5: úplná nevidomost

Slabozrakostí nazýváme poruchu zraku, při které je vizus obou očí **snížen i nejlepší možnou korekcí** natolik, že znemožňuje číst běžné písmo. (3 stupně slabozrakosti)

Klasifikace zrakového postižení podle WHO

- **střední slabozrakost** – kategorie zrakového postižení 1, zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: max 6/18, min 6/60
- **silná slabozrakost** – kategorie zrakového postižení 2, zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: max 6/60, min 3/60
- **těžká slabozrakost** – kategorie zrakového postižení 3, zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: max 3/60, min 1/60
- **praktická nevidomost (praktická slepota) (amaurosis practica)** – kategorie zrakového postižení 4, zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí max 1/60 až světlocit, nebo omezení zorného pole do 5 stupňů kolem centrální fixace
- **úplná nevidomost (absolutní slepota, amaurosis)** – kategorie zrakového postižení 5, od zachování světlocitu s chybnou detekcí světelné projekce až po naprostou ztrátu světlocitu (neschopnost rozlišit světlo a tmu)

Definice slepoty – dle WHO, dle parametrů v ČR

Slepota je definována jako stav člověka, jemuž zraková vada znemožňuje samostatnou orientaci a pohyb v prostředí (úroveň zrakové ostrosti, kdy pro jedince je obtížné se pohybovat v prostoru bez cizí pomoci)

- 5. kategorie dle WHO
- Dětská slepota – osoba mladší 16 let s ostroší vizu méně než 3/60 na lepším oku

Slabozraký „žák“

- žáci s **různým typem** a druhem zrakové vady, kdy zraková vada způsobí:
 - podstatné **omezení** schopnosti vnímat zrakem
 - zkreslení zrakových vjemů nebo
 - když zrakové vnímání žákům zcela chybí

Slabozraký „žák“

Kvalita vidění je určena kvalitou zrakových funkcí:

- **zraková ostrost** (žák vidí ostře na různé vzdálenosti)
- **zorné pole**
- **barvocit** (schopnost vnímat barevné spektrum)
- **okulomotorika** (schopnost pohybovat očima v různých směrech)
- **adaptace** na tmou a světlo
- schopnost vnímat **kontrast**

Slabozraký „žák“

Ve školním prostředí se kromě určení stupně zrakového postižení zaměřujeme ještě na:

- další schopnosti a dovednosti žáka, protože kvalita těchto schopností a dovedností v **kombinaci se zrakovým postižením** určuje míru potřebných podpůrných opatření např. o hodnocení úrovně motoriky, grafomotoriky, o schopnost využití tzv. **kompensačních smyslů** (sluch, hmat, čich, chuť)
 - využití **intelektových a kognitivních** (poznávacích) funkcí, používání kompenzačních pomůcek, seznámení se s rodinným prostředím, s úrovní sebeobsluhy atd.
- Ve **speciálně-pedagogickém centru (SPC)** se posuzují schopnosti a dovednosti žáka a jejich ovlivnění zrakovou vadou.

Slabozraký „žák“

- slabozraký žák - se zrakovým postižením, který je schopen pracovat zrakem pomocí černotisku (tj. běžného písma, které je zvětšené nebo jinak upravené)
- žák se zbytky zraku - využívá pro příjem informací převážně Braillovo písmo, ale pracuje i zrakem a pomocí černotisku, aby si zrakové funkce uchoval co nejdéle (cvičí čtení černotisku pomocí kamerové TV lupy, píše silným fixem do širokých řádků, využívá zrak v orientaci v prostoru)
- nevidomý žák – může mít zachovány některé zrakové funkce (vnímání světla), ale informace přijímá a zpracovává pomocí kompenzačních smyslů, tj. především sluchem a hmatem - využívá při čtení a psaní Braillovo písmo

Projevy, které mohou signalizovat nedostatečnost zrakového vnímání

- zvláštní držení hlavy
- zvláštní držení celého těla
- nechuť k činnostem mimo známé prostředí
- nejistota při pohybu
- nepřesně prováděné pohyby při tělesné výchově
- opoždění při „společném čtení z tabule“
- přibližování hlavy k textu (obrázku)
- neúhledné písmo
- písmo „nesedí“ na lince

Projevy, které mohou signalizovat nedostatečnost zrakového vnímání

- grafické práce plné nepřesností (omalovánky, psaní, rýsování, dokreslování obrázků)
 - malování a kreslení pouze černou, příp. hnědou
 - popis obrázku, při kterém se žák soustředí pouze na některé drobné detaily
 - projevy týkající se zrakového vnímání, kterým nejsme schopni porozumět (proměnlivost zrakových funkcí, tj. žák chvíli vidí drobné předměty, za chvíli přehlédne předměty velké)
- K uvedeným projevům je důležité připojit ještě projevy rychle **nastupující únavy** ze zrakové práce nebo přílišného zatížení zraku:
- **slzení, bolest hlavy, mnutí očí, mhouření očí - astenopické obtíže**